

Nationaal rapport aangaande overheidsbeleid voor het bestrijden van antisemitisme en bevorderen van Joods leven

BELGIË

Dit rapport werd gefinancierd door het programma Rechten, gelijkheid en burgerschap van de Europese Unie (2014-2020). De inhoud van dit rapport geeft uitsluitend de mening van de auteur weer en valt uitsluitend onder zijn/haar verantwoordelijkheid. De Europese Commissie aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de informatie die dit het rapport bevat.

aepj
jewishheritage

EUJS
European Union
of Jewish Students

WJC WORLD
JEWISH
CONGRESS

INHOUDSOPGAVE

Dankwoord	1
Voorwoord van de coördinator van de Europese Commissie voor de bestrijding van antisemitisme en de bevordering van het Joodse leven	2
Nota van de voorzitter van de CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe	3
Beknpte samenvatting	4
Inleiding	5
Methodologie	6
Achtergrond en context in België	8

Uitsplitsing van beleidsterreinen	12
Cultuur en erfgoed	12
Onderwijs	13
Haatmisdrijven	15
Haatspraak	17
Herdenking van de Holocaust	18
Interculturele dialoog	20
Media	21
Godsdienstvrijheid	23
Veiligheid	24
Sport	25
Implicaties voor de toekomst	27
Bijlage – Stakeholders die voor dit rapport werden bevraagd	29

DANKWOORD

Het NOA-project wil graag zijn dank betuigen aan het team van onderzoekers, deskundigen, geïnterviewden en beoordelaars die aan dit rapport hebben meegewerkt. In het bijzonder wil het project mevrouw Robin Sclafani, hoofdonderzoeker voor België en directeur van CEJI - A Jewish Contribution to an Inclusive Europe, bedanken voor haar leiderschap in deze onderneming. Speciale dank gaat uit naar:

Junior Onderzoekers:

Stephanie Lecesne en Valentine Daenen, CEJI
Hanna Kalmenson, B'nai B'rith Europe

Methodologische Deskundigen:

Marharyta Zhesko en Alexandra Licht

Academische Deskundige:

Dilwar Hussain, Centre for Trust, Peace and Social Relations van de Coventry University

Sponsors:

Het NOA-project wordt gefinancierd door het programma Rechten, gelijkheid en burgerschap van de Europese Unie (2014-2020). De Fondation Haïm verleende royale steun aan dit Belgische rapport: www.fondationhaim.org.

Dank ook aan Karen Weisblatt, Elizabeth Brahy en Joslin Isaacson van Weisblatt & Associés (www.weisblatt-associates.com) voor hun medewerking om dit rapport op te stellen en vorm te geven.

OVER HET NOA-PROJECT

NOA – Networks Overcoming Antisemitism – biedt een baanbrekende aanpak om het probleem van het stijgende antisemitisme in Europa aan te pakken. Dankzij zijn unieke partnerschap van grote Joodse netwerken benchmarkt het project het beleid van de EU-lidstaten op verschillende gebieden en helpt het hen holistische nationale actieplannen op poten te zetten om antisemitisme aan te pakken en te voorkomen, en het Joodse leven te bevorderen. Voor meer informatie zie: www.noa-project.eu.

OVER CEJI - HOOFDPARTNER, NOA PROJECT

CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe, promoot samen met mensen van alle achtergronden diversiteit en respect in Europa. Wij zijn een Joodse stem op Europees niveau. Onze activiteiten bestaan onder andere uit het geven van diversiteitsonderwijs en het promoten van de interreligieuze en interculturele dialoog, terwijl we in de EU lobbyen tegen alle soorten antisemitisme en discriminatie. Voor meer informatie zie: www.ceji.org.

PARTNERS VAN NOA

[Association for the Preservation of Jewish Heritage and Culture](#)

[B'nai B'rith Europe](#)

[European Union of Jewish Students](#)

[European Union of Progressive Judaism](#)

[World Jewish Congress](#)

© CEJI Juni 2022

VOORWOORD VAN DE COÖRDINATOR VAN DE EUROPESE COMMISSIE VOOR DE BESTRIJDING VAN ANTISEMITISME EN DE BEVORDERING VAN HET JOODSE LEVEN

Bij de Europese Commissie zijn we er trots op dat we het NOA (Networks Overcoming Antisemitism) project ondersteunen, een unieke samenwerking van zes Europese Joodse organisaties die in 2019 de handen in elkaar hebben geslagen om een holistisch beleid en praktijk te ondersteunen om komaf te maken met antisemitisme en om het Joodse leven te promoten. De pragmatische aanpak koppelt veiligheid, onderwijs en ondersteuning voor het Joodse leven aan preventieve en interventie maatregelen op transnationaal en nationaal niveau. De partners van NOA dragen aanvullende expertise aan, tools en betrokkenheidstechnieken. Hierbij kunnen ze rekenen op honderden aangesloten leden en ook hun eigen netwerken. Hun visie is het bevorderen van een inclusief en democratisch Europa waar de Joodse gemeenschappen goed gedijen.

Het NOA-project weerspiegelt en draagt bij tot de doelstellingen van de Europese Commissie om komaf te maken met antisemitisme en om het Joodse leven te promoten, zoals gespecificeerd in de allereerste EU-strategie over dit onderwerp, die op 5 oktober 2021 werd voorgelegd.

De langetermijndoelen van NOA omvatten het in kaart brengen van de inspanningen om antisemitisme te bestrijden; onderwijzers opleiding en leermiddelen aanreiken; positieve verhalen verspreiden via sociaal-culturele onderwijsactiviteiten; engagement verkrijgen van sportautoriteiten om te zorgen voor inclusieve omgevingen; en de impact evalueren om de activiteiten van het project in de loop van de tijd te verbeteren en te ondersteunen.

Dit Belgische nationale rapport is het eerste in een reeks en biedt een genuanceerde momentopname van het huidige beleidslandschap op de geselecteerde terreinen en werpt licht op de bestaande lacunes en de mogelijkheden voor verdere antwoorden, die ongetwijfeld met de tijd zullen evolueren.

Wij hopen dat deze benchmarkingtool zal helpen om de nationale actieplannen te ontwikkelen en te implementeren om antisemitisme te bestrijden.

Ik zou graag de partners en stakeholders willen bedanken die aan dit rapport hebben meegewerkt voor hun openheid, deskundigheid en waardevolle bijdragen. Ik heb er het volste vertrouwen in dat dit een belangrijke stap is op weg naar de bestrijding van antisemitisme en het promoten van een gezond en dynamisch Joods leven.

Europa viert zijn diversiteit. Europa komt tot bloei wanneer de Joodse gemeenschappen er goed gedijen.

Katharina von Schnurbein

Coördinator van de Europese Commissie voor de
bestrijding van antisemitisme en de bevordering van het Joodse leven

NOTA VAN DE VOORZITTER VAN DE CEJI – A JEWISH CONTRIBUTION TO AN INCLUSIVE EUROPE

De voorbije dertig jaar heeft CEJI zich samen met mensen en organisaties van uiteenlopende religies, culturen en achtergronden ingezet voor een inclusief en democratisch Europa. Onze activiteiten, waaronder opleiding, vorming, dialoog en lobbyen, steunen op een mensenrechtenkader dat sinds het midden van de 20ste eeuw als leidraad voor intergouvernementele instellingen heeft gediend. Dit kader werd opgericht door de Verenigde Naties, bevestigd door de Raad van Europa en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), versterkt en gehandhaafd door de Europese Unie, en door alle lidstaten van de EU in nationaal recht omgezet als garantie voor het Joodse leven van nu en morgen.

Elk land van de Europese Unie heeft zijn eigen unieke geschiedenis van het Joodse leven, die teruggaat tot het oude Griekenland en het Romeinse Rijk en die zich verderzette door de eeuwen heen waarin het christendom opkwam, de kolonisatie en de ontwikkeling van de natiestaat en de democratie. De Joodse diaspora trok over het continent door golven van vervolging, van de inquisitie tot de pogroms in de middeleeuwen en de 19de eeuw en, in de nog levende herinnering van sommigen, de Holocaust.

Ondanks perioden van meer of minder vervolging toonden de Europese Joodse gemeenschappen dat ze veerkrachtig zijn en in staat om zich te regenereren en integreren. Van ambachtslui tot handelaren, van kunstenaars en onderwijzers tot filosofen en wetenschappers, de geschiedenis van het jodendom in Europa is verweven met de geschiedenis van de regio zelf.

Vandaag bestaan er systemen om toezicht te houden op antisemitische houdingen, haatspraak en haatmisdrijven. Dit is essentieel om op de waarschuwingssignalen van escalerende anti-Joodse gedachten te reageren met beschermende en preventieve maatregelen. Het NOA project doet iets aanvullends, maar ook anders en uniek. Wij monitoren wat de landen doen om antisemitisme via hun overheidsinstellingen te voorkomen.

Dit onderzoek vormt een tool die misschien nog niet perfect is, maar wel helpt om een realistisch beeld te krijgen van de mogelijkheden om het beleid te versterken en ervoor te zorgen dat regeringen verantwoording afleggen over hun internationale verbintenissen op het gebied van de mensenrechten. Hierdoor worden de structurele veranderingen bestendigd om vicieuze haatcirkels te doorbreken. Wij hopen dat dit mechanisme voor beleidsbenchmarking niet enkel nuttig zal zijn om antisemitisme te voorkomen en aan te pakken, maar ook om nationale actieplannen tegen racisme en alle andere vormen van discriminatie op touw te zetten. Een bloeiend leven voor gemarginaliseerde gemeenschappen is immers een indicator van veiligheid en vrijheid voor iedereen.

Wij danken onze partners uit heel Europa: de European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage (AEPJ), B'nai B'rith Europe (BBE), de European Union of Jewish Students (EUJS), de European Union for Progressive Judaism (EUPJ) en het World Jewish Congress (WJC), in samenwerking met hun lokale afdelingen en netwerken.

Wij zijn zeer erkentelijk voor het vertrouwen en de steun die wij van de Europese Commissie hebben gekregen voor dit werk, dat een natuurlijke voortzetting is van de vele initiatieven die de Europese Unie de afgelopen jaren heeft genomen op het gebied van antisemitisme en racisme.

Alain Philippon
Voorzitter, CEJI

BEKNOPT SAMENVATTING

Het project NOA-Networks Overcoming Antisemitism ging in 2019 van start en vormt een vernieuwende inspanning om nieuwe samenwerkingen tussen de overheid en het maatschappelijk middenveld op poten te zetten en om de samenwerking binnen de niet-gouvernementele sector te versterken om zo de verklaringen van de Europese Raad kracht bij te zetten over de bestrijding van antisemitisme en de promotie van het Joodse leven op het continent.¹ Dit rapport geeft een overzicht van het huidige beleidslandschap op 10 gebieden: cultuur, onderwijs, haatmisdrijven, haatspraak, herdenking van de Holocaust, interculturele dialoog, media, godsdienstvrijheid, veiligheid en sport. Het onderzoek toont aan dat de Belgische regering nog veel kan en moet doen om antisemitisme een halt toe te roepen. Bovendien lijken de beleidsmakers er niet zo happig op om specifieke maatregelen te nemen of verbintenissen na te komen die op nationaal niveau of op het niveau van de Europese Unie zijn gedaan, met inbegrip van plannen voor een nationale coördinator voor de bestrijding van antisemitisme.²

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

1. Het land presteert het sterkst in wetgeving die de ernstigere en geëscaleerde vormen van antisemitisme aanpakt, zoals wetten inzake veiligheid, haatmisdrijven en haatspraak. Het presteert het zwakst in uitvoeringsmaatregelen om discriminatie te voorkomen tegen Joodse mensen en gemeenschappen.
2. Het beleidsterrein dat het laagst scoorde – met een aanzienlijke marge – is zonder enige twijfel het belangrijkste: het onderwijs. Dit wijst op een aanzienlijke kans voor positieve groei en ontwikkeling met een impact op lange termijn.
3. De vijf beleidsterreinen met de hoogste scores zijn (in dalende volgorde): veiligheid, godsdienstvrijheid, haatmisdrijven, herdenking van de Holocaust en haatspraak. Dit toont aan dat het land het relatief goed doet op het gebied van elementaire veiligheid en beveiliging.
4. De enige gebieden die een score van 100% behaalden, hadden betrekking op ontkenning en verdraaiing van de Holocaust in haatspraak en wetgeving inzake haatmisdrijven. Hieruit blijkt dat er een kloof bestaat tussen de verwerking van vroegere trauma's en de huidige uitdagingen.
5. In het algemeen heeft de staat weinig gedaan om antisemitisme aan te pakken als een specifieke vorm van racisme die gerichte interventies

¹ Zie: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/06/fight-against-antisemitism-council-declaration/> and <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/02/antisemitism-council-declaration-on-fighting-antisemitism/>

² De Belgische Senaat heeft in zijn resolutie van 2018 een eerste nationaal actieplan tegen antisemitisme uitgestippeld en riep op tot de aanstelling van een nationale coördinator ter zake.

rechtvaardigt naast en/of geïntegreerd in grotere publieke inspanningen.

AANBEVELINGEN VOOR DE BELGISCHE BELEIDSMAKERS

1. Een nationaal coördinator aanduiden voor de bestrijding van antisemitisme en het promoten van het Joodse leven en de nodige steun verlenen om het beleid te implementeren.
2. Een interministeriële werkgroep oprichten om de communicatie en samenwerking binnen de regering te vergemakkelijken met het oog op de implementatie van een holistische aanpak van systemische en culturele verandering.
3. Een nationale rondetafelconferentie organiseren voor de stakeholders om de communicatie en samenwerking met de organisaties uit het maatschappelijk middenveld te vergemakkelijken met het oog op de implementatie van nationale actieplannen ter bestrijding van racisme en antisemitisme.
4. Een interdisciplinair onderzoeksconsortium in het leven roepen dat kennis zal genereren om beleidsontwikkelingen te onderbouwen die bijdragen tot het voorkomen en aanpakken van antisemitisme en het promoten van het Joodse leven.
5. Financiering en medewerkers ter beschikking stellen om te zorgen voor de duurzame implementatie van deze algemene maatregelen en van de specifieke maatregelen die binnen de beleidsterreinen worden genoemd, en om nieuwe initiatieven te ondersteunen die uit deze structuren kunnen ontstaan. Investeren in de werkgelegenheid op het terrein, dat het zwaar te verduren kreeg door de pandemie, door meer middelen beschikbaar te stellen via de overheidsdienst Maribel en andere soortgelijke mechanismen.³

CONCLUSIE

Antisemitisme is een structurele pijler van racisme, en racisme zal niet worden uitgeroeid zonder het te overwinnen. Dit kunnen we alleen maar bereiken door de specifieke aard en verschijningsvormen ervan te erkennen en te begrijpen. Door de bestaande lacunes en mogelijkheden in het huidige nationale beleid te erkennen en een gezamenlijke, gecoördineerde inspanning te leveren om antisemitisme te voorkomen, aan te pakken en uit te roeien, kunnen we ons een duidelijkere weg banen naar een meer inclusief en democratisch Europa.

³ Zie: https://emploi.belgique.be/fr/themes/emploi-et-marche-du-travail/mesures-demploi/baisse-generale-du-cout-salarial/maribel-social#toc_heading_3

INLEIDING

Het NOA-Networks Overcoming Antisemitism project is een poging om nieuwe samenwerkingen tussen de overheid en het maatschappelijk middenveld te vernieuwen en te ontwikkelen en de samenwerking binnen de niet-gouvernementele sector op te krikken. Met steun van de Europese Unie⁴ kwam een consortium van zes Europese Joodse organisaties samen om concrete en doeltreffende initiatieven op touw te zetten ter bestrijding van antisemitisme. NOA ontwikkelde een reeks werkstromen die variëren van het creëren van opleidings- en onderwijstools tot het opzetten van sociaal-culturele activiteiten en het promoten van inclusie in de sport. Het project hanteert een holistische benadering waarin beleid en praktijk, veiligheid en onderwijs, en transnationale en nationale acties hand in hand gaan.

Dit is de eerste publicatie in een reeks van vijf nationale rapporten van NOA⁵ om de verklaringen van de Europese Raad over de bestrijding van antisemitisme te ondersteunen.⁶ Met deze verklaringen hebben de EU-lidstaten zich ertoe verbonden om de preventie en bestrijding van antisemitisme in al zijn vormen op alle beleidsterreinen te integreren, wetende dat antisemitisme een pan-Europese uitdaging is. Verder maken zij duidelijk dat er een engagement nodig is in de beleidsvorming op lokaal, nationaal en Europees niveau. Een eerste verklaring werd gepubliceerd in 2018, herzien en verfijnd in 2020, en opnieuw bevestigd in maart 2022⁷. Op dat moment werd een iets breder toepassingsgebied goedgekeurd om “antisemitisme tegen te gaan en het Joodse leven te promoten”, om een divers en inclusief Europa te creëren waar de Joodse gemeenschappen goed gedijen.

De nationale rapporten werden opgesteld als een benchmarkingtool om de ontwikkeling en implementatie van nationale actieplannen ter bestrijding van antisemitisme in de lidstaten te ondersteunen. Ze peilen hoe goed de Europese landen het doen in vergelijking met de doelen die bepaald werden in de verklaringen. Dit Belgische

nationale rapport is de weerspiegeling van een meerjarenproject waarbij de stakeholders werden betrokken om de hoogste onderzoeksstandaard te behalen om het niveau van naleving door de overheid te beoordelen. Dit rapport moet België dan ook helpen bij het ontwikkelen en implementeren van nieuw beleid door de aandacht te vestigen op de huidige sterke en zwakke punten. Bovendien levert het onderzoek een schat aan sociaal-culturele hulpmiddelen die zullen bijdragen aan de bestrijding van antisemitisme.

Er werden negen leefgebieden opgenomen in de Raadsverklaringen. Deze dienen als basis voor het NOA-scoringsproces. Het onderzoeksteam voegde een extra gebied toe, “godsdienstvrijheid”, omdat sommige partners vonden dat dit een directe impact heeft op het vermogen van Joodse gemeenschappen om goed te kunnen gedijen.⁸ De onderzoekers beoordeelden 10 beleidsterreinen: cultuur, onderwijs, haatmisdriven, haatspraak, herdenking van de Holocaust, interculturele dialoog, media, godsdienstvrijheid, veiligheid en sport. Daarnaast worden binnen deze tien gebieden ook andere beleidsterreinen aangesneden, zoals jeugd-, discriminatie- en integratiebeleid; elk van deze gebieden verdient verdere aandacht in mogelijke toekomstige iteraties van deze monitoringtool.

Aangezien in dit rapport de nadruk ligt op de rol en de verplichtingen van de staat, vermelden we enkel maatregelen van organisaties van het maatschappelijk middenveld en lokale gemeenschappen voor zover deze relevant zijn voor de rol van de staat. Voorts hebben de onderzoekers in de eerste plaats het bestaan van overheidsbeleid en -praktijken onderzocht en de meetbare impact vooralsnog niet kwalitatief beoordeeld.

Dit beknopte rapport bevat niet alle bewijsmateriaal dat werd verzameld om de beoordeling van de belangrijkste indicatoren door de onderzoeker te onderbouwen. Een gedetailleerde beschrijving van het bewijsmateriaal is verkrijgbaar op aanvraag via het contactformulier op de NOA-website.⁹

⁴ Het NOA-project werd gefinancierd door het programma Rechten, gelijkheid en burgerschap van de Europese Unie (2014-2020).

⁵ De andere te beoordelen landen zijn Hongarije, Italië, Roemenië en Spanje.

⁶ Zie: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/06/fight-against-antisemitism-council-declaration/> en <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/02/antisemitism-council-declaration-on-fighting-antisemitism/>.

⁷ Zie: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/04/council-adopts-conclusions-on-combating-racism-and-antisemitism/>.

⁸ De EU kan geen standpunt innemen over dit onderwerp, omdat dit een nationale bevoegdheid is.

⁹ Zie: <https://www.noa-project.eu/report-cards/>.

De verklaring van de Europese Raad van 2018 over de bestrijding van antisemitisme was het uitgangspunt voor de ontwikkeling van de onderzoeksmethodologie van NOA. De Verklaring zet kort de verwachtingen op verscheidene beleidsterreinen uiteen. Hierop voortbouwend hebben de partners van het NOA-project – elk deskundigen in hun gebied – onderzocht hoe deze breed geformuleerde richtlijnen in meetbare indicatoren konden worden vertaald. Eerst werden bestaande normen gebundeld om een beoordelingskader op te zetten. Daarna werden een scoringsysteem op punt gezet om de belangrijkste indicatoren te beoordelen. De hoofdonderzoekers van NOA vergaarden via verschillende methoden informatie om deze beoordelingen te onderbouwen. Deze omvatten deskresearch, interviews en focusgroepen om een totaalbeeld te krijgen van het nationale beleidslandschap in relatie tot de indicatoren die werden bepaald.

Dit project vormt een eerste aanzet om een nieuwe reeks Europese benchmarkingnormen te bepalen. De onderzoekers hebben alles op alles gezet om bij dit onderzoek de hoogste ethische normen na te leven. De onderzoekers hebben geprobeerd om vooringenomenheid te vermijden bij het opzet, in de gegevensanalyse, gegevensinterpretatie en andere aspecten van dit onderzoek, en rapporteren de resultaten eerlijk op basis van het beschikbare bewijsmateriaal. Hoewel er een zeker risico op subjectiviteit blijft bestaan bij de interpretatie van de resultaten, is het belangrijk te onthouden dat het doel van dit rapport is om een momentopname te bieden van het huidige beleidslandschap, om de overheidsmaatregelen te versterken om antisemitisme te voorkomen en te bestrijden in de toekomst.

De **NOA-normen** geven informatie over de rol en de verantwoordelijkheden van de nationale regeringen. Ze zijn gebaseerd op internationale normen die zijn vastgelegd in verordeningen, richtlijnen, resoluties en andere documenten die intergouvernementele organisaties hebben aangenomen zoals de instellingen van de Europese Unie, de Raad van Europa, de OVSE en de UNESCO.

De **NOA-indicatoren** zijn maatstaven van relevant beleid en relevante praktijken in de bestrijding van antisemitisme. Thematische deskundigen stelden essentiële monitoringvragen op om de aan- of afwezigheid van een dergelijk beleid te meten op verschillende gebieden.

Het **NOA-scoringsysteem** werd ontwikkeld om een gemakkelijk te begrijpen digitale weergave te bieden van de huidige stand van zaken op elk beleidsterrein. De thematische deskundigen kenden een maximumwaarde toe aan de belangrijkste indicatoren. Hierna gaven de onderzoekers op basis van de beschikbare informatie een percentagescore die meet in welke mate het bestaande beleid en de bestaande praktijken met elk ervan overeenstemden. Het scoringsysteem werd ontworpen om:

- Gebruikers de mogelijkheid te bieden om vlot bestaande lacunes en beleidsterreinen te bepalen die aanzienlijke aandacht van de overheid vereisen
- Benchmarks aan te reiken om de toekomstige ontwikkeling van het beleid te vergelijken

De beoordelingen werden gemaakt op basis van de ervaring en de kennis van de onderzoekers in het veld. Om de diepte en nuance te waarborgen, werd een veelzijdige benadering van de eindscores gevolgd, waaronder

- Interviews met vertegenwoordigers van zowel de regering als het maatschappelijk middenveld
- Twee vergaderingen van de adviesraad met een brede waaier aan vertegenwoordigers van de gemeenschap, die hun expertise op de onderzochte beleidsterreinen weerspiegelen
- Een workshop voor de stakeholders met belangrijke vertegenwoordigers van de regering en het maatschappelijk middenveld, die een gedetailleerde beschrijving van het bewijsmateriaal ter rechtvaardiging van de toegekende scores hebben bekeken en de overkoepelende resultaten hebben besproken en gevalideerd

¹⁰ Raadpleeg voor meer informatie over de normen, de indicatoren en het scoringsysteem: <https://www.noa-project.eu/report-cards/>

METHODOLOGIE

1

STAP 1 Oprichting van een NOA-projectpartnerschap

Er wordt een NOA-projectpartnerschap opgezet met Joodse deskundigen en vertegenwoordigers die advies geven over de onderwerpen, kwesties en behoeften die moeten worden aangepakt.

De 10 te onderzoeken beleidsgebieden worden bepaald.

2

STAP 2 Indicatoren creëren

Voor elk beleidsgebied worden essentiële onderzoeksvragen ontwikkeld, die vervolgens worden vertaald in indicatoren, op basis van bestaande internationale standaarden.

Voor elk van de 10 gebieden worden meerdere indicatoren bepaald, met de input van thematische deskundigen met het oog op transnationale samenhang en duurzaamheid.

3

STAP 3 Verzameling & analyse

Er worden beleidsdocumenten, wetgeving, nationale publicaties en richtlijnen verzameld en geanalyseerd.

Er wordt een nationale adviesraad gevormd om advies te geven over het nationale beleidslandschap vanuit het perspectief van de verschillende Joodse gemeenschappen.

4

STAP 4 Input & interviews

Om context en extra input te geven, **72** mensen werden geraadpleegd, waaronder:

22 regeringsvertegenwoordigers

22 vertegenwoordigers van het maatschappelijke middenveld

4 academici

18 vertegenwoordigers van de gemeenschap

5

STAP 5 Scoring

Het onderzoeksteam geeft een eerste scoring aan de indicatoren, uitgedrukt in percentages. Het scoringsysteem werd ontwikkeld om:

- ▶ nationaal beleid en nationale praktijken te vergelijken met gevestigde standaarden
- ▶ een overzicht per beleidsgebied mogelijk te maken met het oog op benchmarking in de toekomst
- ▶ elk beleidsgebied te evalueren om bestaande lacunes op te sporen en referentiepunten te creëren

6

STAP 6 Validatie

Raadplegingsfase/workshop met de stakeholders:

- ▶ een selecte groep vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en de overheid geven feedback en valideren de scoring

7

STAP 7 Verspreiding

Er worden nationale openbare evenementen georganiseerd om de financiële aspecten te bespreken, goede praktijken te delen en beleidsaanbevelingen te doen.

Europese conferentie 2023

ACHTERGROND EN CONTEXT IN BELGIË

STRUCTUUR VAN DE OVERHEID

Elk land is uniek in zijn lappendeken van culturen, en België is zeker geen uitzondering. Het politieke systeem kent vijf beleidsniveaus: federaal, op gemeenschapsniveau, gewestelijk, provinciaal en gemeentelijk.¹¹ Federale overheden, gemeenschappen en gewesten zijn gelijkberechtigd en treden op gelijke voet op, maar op verschillende gebieden. Het federale niveau beheert alles wat te maken heeft met het land in zijn geheel: justitie, buitenlandse zaken, binnenlandse zaken, de federale politie en de nationale defensie. Het is met andere woorden verantwoordelijk voor alle gebieden zonder taalkundig, cultureel of territoriaal onderscheid. De federale staat bestrijkt het hele grondgebied en is verantwoordelijk voor België met betrekking tot de Europese Unie en de NAVO. De Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat vormen de wetgevende macht, terwijl de Koning en de regering de uitvoerende macht vormen.

Onder het federale niveau zijn er in België drie gemeenschappen, opgericht op basis van culturele en taalkundige verwantschap. Het land is opgedeeld naar taal, met Franstaligen, Nederlandstaligen en Duitstaligen. Deze gemeenschappen zijn bevoegd voor aangelegenheden die de inwoners van hun grondgebied aangaan, zoals cultuur, onderwijs, jeugdwerk, sport, toerisme, gezondheid, enz. Daarnaast telt België drie gewesten: Wallonië, Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die bevoegd zijn voor alles wat het grondgebied en de economie aangaat, d.w.z. huisvesting, mobiliteit, milieu, energie, werkgelegenheid, opleiding, economische ontwikkeling, landbouw, vervoer en buitenlandse handel. België telt ook tien provincies - vijf Waalse en vijf Vlaamse.¹² Hun belangrijkste bevoegdheden zijn landbouw, handel en industrie, maar ook lichamelijke gezondheid, beroepsopleiding, vrijetijdsbesteding en culturele omgeving. Het beleidsniveau dat het dichtst bij de burger staat en het meest toegankelijk is, zijn de gemeenten. De gemeenten worden hoofdzakelijk gefinancierd en gecontroleerd door de gewesten. België telt in totaal 589 gemeenten, waarvan er 19 in Brussel liggen.

BELGISCH-JOODSE GEMEENSCHAPPEN

De eerste Joden kwamen in de eerste eeuw na Christus aan op het grondgebied van het huidige België. Tijdens de middeleeuwen werden ze gediscrimineerd en vervolgd.¹³ In de daarop volgende eeuwen ontvluchtten Sefardische Joden Spanje en Portugal om zich in Antwerpen te vestigen. Toen België in 1830 onafhankelijk werd, kreeg het jodendom de status van officiële godsdienst. De Consistoire Centrale Israélite de Belgique werd opgericht in 1832 en is het vertegenwoordigend orgaan van het Belgische jodendom bij de staat. Zijn rol is het Joodse onderwijs te ondersteunen, het Joodse erfgoed te bewaren, de studie van de geschiedenis van het Belgische Jodendom te promoten en de herinnering aan de Holocaust in stand te houden.

In de tweede helft van de 19de eeuw kenden de Joden in het land een grote bloei. Dit blijkt uit de oprichting in 1876 van de Grote Synagoge van Brussel in de Regentschapsstraat, vlakbij het Koninklijk Paleis. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog waren er ongeveer 90.000 Joden in België¹⁴ minder dan één procent van de totale bevolking. De meesten woonden in Brussel en Antwerpen, de twee grootste steden, met kleinere gemeenschappen in provinciesteden. De Antwerpse gemeenschap was zichtbaar traditioneel, terwijl de Brusselse gemeenschap een modernere vorm van het jodendom beoefende. Tijdens de oorlog kwamen ongeveer 88.000 Belgen om, waaronder 25.000 Joden die tussen augustus 1942 en juli 1944 werden vermoord, vooral in Auschwitz. Na de Tweede Wereldoorlog bleven er ongeveer 20.000 Joden in België. Als gevolg van de naoorlogse groei telt de gemeenschap nu tussen 30.000 en 40.000 mensen¹⁵, wat nog steeds minder dan één procent van de bevolking van het land is. De religieuze opdeling van het land wordt geschat op 57,1% katholiek, 20,2% "niet-gelovig/agnostisch", 9,1% atheïst, 6,8% moslim (voornamelijk soennitisch), 2,3% protestant, 2,8% overig christelijk, 0,6% orthodox, 0,3% joods, 0,3% boeddhistisch, en 0,5% overig.¹⁶

¹¹ België werd onafhankelijk in 1830 en evolueerde tussen 1970 en 1993 naar een federale structuur.

¹² Het Brusselse grondgebied is geen provincie.

¹³ Het bewijs hiervan is vandaag nog te zien in de kathedraal van Brussel, waar een glas-in-loodraam de terechtstelling van 1370 in Brussel voorstelt, toen zes mensen op de brandstapel belandden omdat er geruchten waren dat Joden hosties hadden gestolen.

¹⁴ Zie: <https://jguideurope.org/en/region/belgium/>.

¹⁵ Zie: <https://www.jpr.org.uk/country?id=24>.

¹⁶ Volgens een onderzoek van december 2018, uitgevoerd door GESIS - Leibniz Institute for Social Sciences

De rol van Brussel als thuishaven van de Europese instellingen heeft een diverse internationale Joodse gemeenschap aangetrokken. In de voorbije 20 jaar werden er verschillende nieuwe synagogen en gemeenschapscentra opgericht, en de stad omarmt seculiere Joodse bewegingen met een actieve culturele programmering. Momenteel is de meerderheid van de Joden in het land van Asjkenazische afkomst, hoewel er ook een aanzienlijke Sefardische gemeenschap is.¹⁷

OVERZICHT VAN HET ANTISEMITISME IN BELGIË

Hoewel het land trots is op een traditie van vrijheid, pluralisme en tolerantie, voelen niet alle gemeenschappen zich veilig om hun identiteit volledig te uiten. Volgens een enquête van 2018 over antisemitisme¹⁸ ziet de overgrote meerderheid van de Joden in België (85%) antisemitisme als een zeer groot of vrij groot probleem, een sprong van 8 procent vergeleken met 5 jaar eerder. De bezorgdheid over de veiligheid werd ongetwijfeld uitvergroot door een terroristische aanslag in 2014 in het Joods Museum in Brussel, toen een schutter het vuur opende en vier mensen om het leven bracht.

Hoewel de meeste antisemitische incidenten niets te maken hebben met fysieke veiligheid, bereikten ze in 2020 een recordhoogte in vijf jaar.¹⁹ Het merendeel van de meldingen had betrekking op haatspraak, door haat ingegeven daden, ontkenning van de Holocaust en gevallen van discriminatie.²⁰ Klachten over antisemitisme worden geregistreerd door de onafhankelijke nationale mensenrechteninstelling Unia²¹ en door de Joodse gemeenschap op de website www.antisemitisme.be.

Na de publicatie van een studie in de volledige EU uit 2018 over de perceptie van antisemitisme²² nam de Belgische Senaat een resolutie aan over de strijd tegen antisemitisme, waarin 20 belangrijke actiepunten werden opgenomen die de Belgische

overheidsinstanties moeten implementeren.²³ Ondanks deze resolutie werd er in het land geen federale coördinator tegen antisemitisme benoemd, en het ziet er niet naar uit dat het dit van plan is. De Joodse gemeenschappen geven aan zich meer bedreigd te voelen door het recente verbod op het onverdoofd slachten van dieren in zowel Vlaanderen als Wallonië.²⁴ Zelfs als er koosjer vlees kan worden ingevoerd, beperken de nieuwe wetten de toegang en creëren ze een gevoel van beperking met psychologische gevolgen.

Als het gaat om de reactie van de staat op antisemitisme, wordt de gedecentraliseerde politiek van België vaak genoemd als een belemmering voor vooruitgang. Met meerdere ministers in elke sector zeggen velen dat het moeilijk is om een eensgezinde nationale aanpak te hanteren voor om het even wat, niet alleen voor zaken die te maken hebben met antisemitisme. Maar voor veel van de deskundigen die voor dit onderzoek werden geïnterviewd, blijft antisemitisme in de Belgische politiek bijzonder verwaarloosd. Afgezien van programma's die als "interreligieus" worden aangeduid, wordt in de programma's voor diversiteit en antidiscriminatie doorgaans geen melding gemaakt van Joden als doelgroep of van antisemitisme als doelprobleem. Joodse organisaties die op dit gebied actief zijn, genieten van financieringsmechanismen van de overheid en van structuren die de sociale cohesie promoten. De onzichtbaarheid van hun belangen in de geschreven programmering staat de bewustwording rond antisemitisme echter in de weg. Zo rezen er in 2021 spanningen toen het Brussels Parlement het woord "antisemitisme" niet opnam in de titel of het opzet van het ontwerpplan van de nieuwe antiracismecommissie van het gewest.²⁵ Pas na veel tegenkanting, waarbij de vinger werd gelegd op de implicaties van deze nalatigheid, kwamen er meer inspanningen om antisemitisme expliciet meer aandacht te geven.

¹⁷Er is een Sefardische synagoge en een centrum in het teken van de Joods-Marokkaanse cultuur in het Joods Museum van België

¹⁸Zie: Fundamental Rights Agency, Experiences and Perceptions of Antisemitism Second Survey, 2019, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/experiences-and-perceptions-antisemitism-second-survey-discrimination-and-hate>.

¹⁹Zie: Fundamental Rights Agency, Overview of Antisemitic Incidents in the European Union 2010 – 2020, 2021, pp. 26-29, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/antisemitism-overview-2010-2020>.

²⁰Ibid.

²¹Unia is een onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijke kansen promoot, en is erkend door de Global Alliance of National Human Rights Institutions. In België opereert het op federaal niveau, maar ook op dat van de gewesten en gemeenschappen. Voor meer informatie zie: <https://www.unia.be/en>.

²²Zie: Fundamental Rights Agency, Experiences and Perceptions of Antisemitism Second Survey, 2019, p 34.

²³Zie: Proposition de résolution relative à la lutte contre l'antisémitisme, Sénat de Belgique, 6-437/5 (14/12/2018), <https://www.senate.be/www/?MIval=/dossier&LEG=6&NR=437&LANG=fr>.

²⁴Zie: <https://perma.cc/WU8K-QQGS>.

²⁵Assises Contre le Racisme du Parlement Bruxellois, Inventaire Préparatoire, version draft du 17/02/2021, <http://www.parlement.brussels/assises-de-lutte-contre-racisme/>.

RESOLUTIE VAN DE BELGISCHE SENAAAT BETREFFENDE DE BESTRIJDING VAN ANTISEMITISME 2018 – UITTREKSEL²⁶

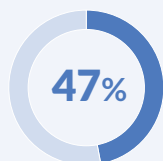
1. De veiligheid van Joodse burgers, gebouwen, onderwijs- en culturele centra waarborgen, en in samenwerking met organisaties van het maatschappelijk middenveld
2. Een “coördinator voor de bestrijding van antisemitisme” aanduiden en de nodige instrumenten en steun verlenen om het werk goed te doen
3. Antisemitische haatspraak systematisch en publiekelijk veroordelen
4. Maatschappelijke en onderwijsorganisaties betrekken bij haatpreventie
5. Opleiding in wetshandhaving inzake antisemitisme
6. Online meldingsmechanismen voor antisemitisme rechtstreeks bij de politie installeren, zodat slachtoffers en getuigen incidenten aan de kaak kunnen stellen en de nodige bescherming en steun kunnen krijgen
7. Een efficiënt en alomvattend systeem opzetten om gegevens over antisemitische incidenten te verzamelen en jaarlijks een rapport uit te brengen aan de parlementaire autoriteiten
8. Promoten van de interculturele en interreligieuze dialoog op alle maatschappelijke en politieke niveaus, in het bijzonder op scholen
9. Zorgen voor Shoah-onderwijs op scholen en opleiding voor leraren om Shoah-onderwijs te geven en diversiteitskwesties in de klas aan te pakken
10. Samenwerkingen met partners uit het maatschappelijk middenveld opzetten en uitwisselingen en gemeenschappelijke activiteiten aanmoedigen tussen jongeren en kinderen met verschillende achtergronden
11. Nauw samenwerken in de strijd tegen antisemitisme met internationale organisaties zoals UNESCO, OVSE en de Raad van Europa
12. 27 januari officieel uitroepen als Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust
13. De IHRA-werkdefinitie van antisemitisme invoeren en als praktisch instrument gebruiken, onder meer in onderwijs en opleiding, in de wetenschap dat deze definitie niet juridisch bindend is en niet kan worden gebruikt tegen de wettelijke grenzen van de vrijheid van meningsuiting, zoals bepaald in de Grondwet en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens
14. Multi-institutionele studies uitvoeren naar de stijging van antisemitisme, de motivatie van de daders en de doeltreffendheid van wetgeving en de maatregelen voor wetshandhaving om dit aan te pakken
15. In samenwerking met vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap een antisemitismemodule opnemen in het beleid die betrekking heeft op integratie en burgerschap, en ook in beleid dat betrekking heeft op burgerschapseducatie
16. De veiligheidsstel (waakzaamheidsstel) nieuw leven inblazen met tweemaal per jaar vergaderingen en openbare rapporten
17. De toepassing van de omzendbrief COL13/2013 over discriminatie en haatmisdrijven vergemakkelijken
18. Een samenwerkingsprotocol afronden tussen federale entiteiten ter bestrijding van antisemitisme en negationisme in de sport
19. Systemen opzetten om de online verspreiding van haatspraak tegen te gaan
20. Bestaande initiatieven op alle beleidsniveaus in kaart brengen om racisme, antisemitische discriminatie en haatmisdrijven te voorkomen en hun inspanningen coördineren

²⁶ Zie: Proposition de résolution relative à la lutte contre l'antisémitisme, Sénat de Belgique, 6-437/5 (14/12/2018).

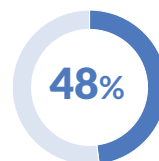
BELGIË – ALLE BELEIDSGBIEDEN

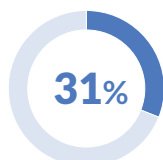
Cultuur en
erfgoed

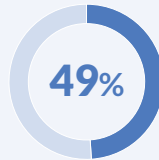
Interculturele
dialogoog

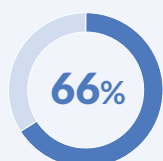
Onderwijs

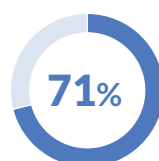
Media

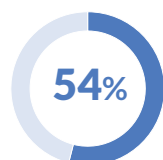
Haatmisdrijven

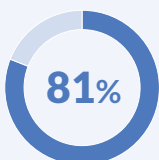
Godsdienst-
vrijheid

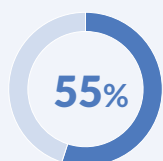
Haatspraak

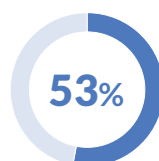
Veiligheid

Herdenking van
de Holocaust

Sport

BELANGRIJKSTE ALGEMENE AANBEVELINGEN VOOR HET BELEID

1. Een nationaal coördinator aanduiden voor de bestrijding van antisemitisme en het promoten van het Joodse leven en de nodige steun verlenen om het beleid te implementeren.
2. Een duurzame interministeriële werkgroep oprichten om de communicatie en samenwerking binnen de regering te vergemakkelijken met het oog op de implementatie van een holistische aanpak van systemische en culturele verandering.
3. Een duurzame en participatieve nationale rondetafelconferentie organiseren voor de stakeholders om de communicatie en samenwerking met en tussen de organisaties uit het maatschappelijk middenveld te vergemakkelijken met het oog op de implementatie van nationale actieplannen ter bestrijding van racisme en antisemitisme.
4. Een interdisciplinair onderzoeksconsortium in het leven roepen dat kennis zal genereren om beleidsontwikkelingen te onderbouwen die bijdragen tot het voorkomen en aanpakken van antisemitisme en het promoten van het Joodse leven.
5. Financiering en medewerkers ter beschikking te stellen om te zorgen voor de duurzame implementatie van deze algemene maatregelen en van de specifieke maatregelen die binnen de beleidsterreinen worden genoemd, en om nieuwe initiatieven te ondersteunen die uit deze structuren kunnen ontstaan.

UITSPLITSING VAN BELEIDSTERREINEN

CULTUUR EN ERFGOED

47%

BELANGRIJKSTE INDICATOREN

[illegible]

Cultuur en erfgoed

OVERZICHT

In het algemeen worden Joodse culturele organisaties op dezelfde voet behandeld als andere Belgische culturele instellingen. Dit omvat de financiering van het Belgisch Joods Museum, monumenten voor Joodse martelaren en immigranten, en enkele erfgoedsites. Toch stellen de meeste grote musea weinig tentoon over het jodendom of de Belgische joden. Er is bijvoorbeeld geen verwijzing naar de Joodse cultuur en het Joodse erfgoed dat het Waalse bureau voor toerisme²⁷ promoot, en veel erfgoedsites krijgen geen financiering en zijn in verval. Anderzijds zijn er enkele recente voorbeelden van digitalisering van de Joodse cultuur en krijgen lokale festivals steun van ambtenaren.

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

1. **Behoud van het Joodse erfgoed:** er is een bereidheid om Joodse monumenten, archieven en andere vormen van erfgoed te bewaren en te beschermen, maar er lijkt geen systeembrede strategie te bestaan
2. **Bevordering van de Joodse cultuur:** de staat ondersteunt verschillende initiatieven van plaatselijke Joodse culturele organisaties en musea, zoals de workshop “Let’s meet a Jew”²⁸.
3. **Bevordering van het Joodse erfgoed:** de

bevordering is onafhankelijk tussen en binnen de gewesten.

- 4. Erkenning van de Joodse cultuur:** er is een algemeen gebrek aan zichtbaarheid van de hedendaagse Joodse cultuur in de door de staat gefinancierde media, onderwijsprogramma's en Belgische culturele instellingen.

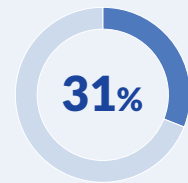
OVERZICHT

1. De coördinatie tussen de Belgische ministeries van Cultuur verbeteren in samenwerking met de autoriteiten voor toerisme, onderwijs en jeugdzaken, met een duidelijke visie op de rol die deze sector kan spelen om antisemitisme te overwinnen en om het Joodse leven te bevorderen.
2. Meer financiering en steun voor bedreigde erfgoedsites en hedendaagse culturele evenementen.
3. Interculturele initiatieven aanmoedigen door financiering en andere incentives, zoals prijzen, zichtbaarheid en groeimogelijkheden. Investeren in de werkgelegenheid in deze sector, die het zwaar te verduren kreeg door de pandemie, door meer middelen beschikbaar te stellen via de overheidsdienst Maribel.
4. Joodse onderwerpen en thema's onder de aandacht brengen door culturele bijdragen in de kijker te zetten in nationale musea voor kunst en geschiedenis, op festivals en officiële erfgoedwebsites.

²⁷ Zie: <https://walloniabelgiumtourism.co.uk/>.

²⁸ Zie: <https://www.mjb-imb.org/workshops-lets-meet-a-jew/>.

BELANGRIJKSTE INDICATOREN

Onderwijs

OVERZICHT

Er zijn drie ministeries van Onderwijs op basis van de taalkundige samenstelling van het land.²⁹ Binnen deze gemeenschappen is het onderwijssysteem opgedeeld in netten: vrije, confessionele en niet-confessionele privéscholen, die ook weer zijn gegroepeerd in subnetten op gemeentelijk, provinciaal en gewestelijk niveau.³⁰ Deze gedecentraliseerde aanpak houdt in dat scholen en leerkrachten de inhoud van hun leerplan kunnen organiseren en bepalen binnen de globale richtlijnen die het bevoegde ministerie van Onderwijs verstrekt.

Naar schatting gaat 60% van de leerlingen naar katholieke scholen³¹, die een diverse leerlingenpopulatie tellen. Daarnaast krijgen vijf Joodse religieuze scholen overheidssteun, twee in Brussel en drie in Antwerpen.³² De afgelopen tien jaar kozen steeds meer Joodse gezinnen ervoor om

²⁹ De Duitstalige gewestelijke scholen werden niet in dit onderzoek opgenomen

³⁰ De meeste vrije scholen worden gesubsidieerd met overheidsgeld en moeten zich houden aan de richtlijnen voor het leerplan van hun taalministerie. Dit rapport bevat geen gegevens over andere vrije scholen, zoals de internationale scholen.

³¹⁷Zie: <https://enseignement.catholique.be/decouvrir-penser-lenseignement-catholique/decouvrir/l-e-modele-organisation/en-belgique/#?text=L%20enseignement%20catholique%20scolarise%2040.l%20enseignement%20de%20promotion%20sociale>.

³² Net zoals in de katholieke scholen betaalt de overheid de lonen van de leraren en subsidieert ze de werkingskosten van de scholen.

hun kinderen naar een Joodse school te sturen uit angst voor hun veiligheid.³³

Voor de stakeholders die voor deze studie werden geïnterviewd, is de belangrijkste uitdaging inzake antisemitisme en het Joodse leven niet zozeer het onderwijzen van leerlingen over de Joodse godsdienst op zich³⁴ maar meer de inhoud van maatschappijleer en geschiedenislessen. Velen vonden dat Belgische leerkrachten niet de vaardigheden krijgen aangeleerd om het hedendaagse antisemitisme doeltreffend te verkennen. Weinig onderwijsbeleid focust specifiek op het onderwerp, hoewel er richtlijnen bestaan voor het onderwijzen van “moeilijke” onderwerpen zoals genocide. Er zijn geen verplichte schoolboeken op welk niveau of over welk onderwerp dan ook, en de inspanningen om de Joodse geschiedenis, cultuur of diversiteit op te nemen in aanbevolen lesmateriaal variëren sterk per schoolsysteem. Op universitair niveau zijn er verschillende mogelijkheden om Joodse of Holocauststudies te volgen, maar het beleid inzake religieuze ruimtes en de interne systemen om antisemitische incidenten te melden, zijn onduidelijk.

³³ Zie: <https://www.rtb.be/article/antisemitisme-nous-constatons-une-demission-de-la-part-des-responsables-des-milieus-scolaires-9926390>.

³⁴ Alle leerlingen van de Belgische vrije scholen krijgen één uur per week les, hetzij in "zedenleer", hetzij over een door de staat erkende godsdienst ("un cours dit de morale et un cours d'une religion reconnue par la Belgique"): Katholiek, protestants, oosters-orthodox, islamitisch of joods. De klassen worden naar keuze van de ouders in groepen verdeeld en apart onderwezen.

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

1. **Samenwerking met het maatschappelijk middenveld:** verschillende ngo's werken samen met scholen en leraren om onderwijs te geven over antisemitisme en/of de Holocaust.
2. **Lesgeven in de klas en beoordeling:** afgezien van de Holocausteducatie is er geen bewijs van richtlijnen of een beoordeling van leraren in de klas met betrekking tot de aanpak van antisemitisme. Er bestaan enkele algemene middelen om "moeilijke" onderwerpen aan te snijden.
3. **Leerplan:** er wordt geen nationaal leerplan opgelegd. De verschillende ministeries van Onderwijs van het land geven richtlijnen over algemene discriminatie en diversiteit, maar zonder specifieke of expliciete vermelding van Joden of antisemitisme, behalve in de Holocausteducatie of sommige godsdienstlessen.
4. **Hoger onderwijs:** Instituten voor Joodse Studies bieden diplomaprogramma's aan sommige Belgische universiteiten in Vlaanderen en Brussel die de staat financiert. Hebreeuws, Jiddisch en Ladino worden ook op universitair niveau onderwezen. Hoewel universiteiten discriminatie verbieden, wordt antisemitisme niet genoemd of gedefinieerd in gedragscodes, noch is er duidelijkheid over het beleid inzake religieuze accommodatie of mechanismen om antisemitisme te melden.
5. **Holocausteducatie:** hoewel het niet verplicht is, steunt de overheid Holocausteducatie met contactpunten, richtlijnen, pedagogische middelen en subsidies. Middelbare scholen worden aangemoedigd om in het kader van de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust een uitstap te maken naar Holocaustmusea of -gedenktekens.³⁵ Ondanks deze inspanningen is de mate van Holocausteducatie in het land onsamenhangend.
6. **Respons bij incidenten:** naast de nationale antidiscriminatiewetgeving en Unia lijken er voor scholen geen duidelijke richtlijnen, ondersteuning of meldingsmechanismen voor incidenten te bestaan. De medewerkers van de school kunnen een opleiding krijgen over hoe discriminatie, soms ook antisemitisme, aan te pakken.
7. **Leiderschap/bestuur van de school:** beleidsrichtlijnen over diversiteit en antidiscriminatie bieden aanknopingspunten

voor de schooldirectie en bestuursraden om antisemitisme te voorkomen en tegen te gaan; in de Vlaamse gemeenschap wordt dit explicieter aangemoedigd.

8. **Opleiding van leraren:** leraren kunnen een opleiding krijgen over interculturele klaslokalen, maar er is geen bewijs dat zij voor hun verplichte of vrijwillige lessen vooraf worden opgeleid om antisemitisme te bestrijden. Bijscholing biedt meer mogelijkheden via derden op vrijwillige basis. De overheid biedt richtlijnen voor Holocausteducatie, maar vaak beslaat dit enkel de Joodse geschiedenis en cultuur.
9. **Leerboeken:** er bestaan geen verplichte schoolboeken, hoewel in een omzendbrief van 2019 van de Federatie Wallonië-Brussel wordt gepleit voor non-discriminatie in schoolboeken.³⁶ De aanbevolen bronnen over discriminatie gaan meestal voorbij aan het jodendom en antisemitisme. Er bestaan boeken over de Holocaust, maar het is moeilijk na te gaan of deze in de klas worden gebruikt.

AANBEVELINGEN

1. De noodzaak specificeren om antisemitisme aan de kaak te stellen in de bestaande doelstellingen van leerplannen die gaan over burgerschap en diversiteit. Richtlijnen en middelen aanreiken voor de implementatie in de praktijk.
2. Onderzoeks-, evaluatie- en beoordelingsmechanismen op touw zetten om de huidige onderwijspraktijk met betrekking tot de bestaande beleidsdoelstellingen beter te begrijpen en te verbeteren.
  - a. Wat de aanpak van burgerschap, diversiteit en antidiscriminatie betreft, ervoor zorgen dat Joden in de lesinhoud worden vertegenwoordigd als deel van de Belgische en Europese diversiteit.
  - b. Erkennen dat hedendaagse vormen van antisemitisme bestaan en in de behandeling van mensenrechtenkwesties moeten worden opgenomen.
  - c. Wat genocide-educatie betreft, zorgen voor de samenhang en de kwaliteit van de inhoud over de Holocaust en meer steun bieden voor het onderzoek naar hedendaagse vormen van antisemitisme, die vaak opduiken wanneer over de Holocaust wordt onderwezen. Garanderen dat geen enkele leerling van de middelbare school afstudeert zonder basiskennis van de Holocaust als een cruciaal onderdeel van de Europese geschiedenis.

³⁵ Zie: <http://www.democratieoubarbarie.cfwb.be/index.php?id=8200>.

³⁶ Zie: http://www.enseignement.be/index.php?page=26823&do_numero_id=7760.

3. Een formeel kanaal opzetten om de inhoud van aanbevolen leerboeken en werkboeken te herzien en te beïnvloeden, zodat de culturele diversiteit van België, inclusief de Joodse cultuur en bijdragen, beter wordt weerspiegeld.
4. Discriminatie-incidenten kunnen op school gebeuren en moeten in de gaten worden gehouden, of deze nu antisemitisch, racistisch, homofob, of anders zijn. Er moet een beleid worden ingevoerd om scholen en leerkrachten handvatten aan te reiken via doeltreffende antwoorden die steun bieden aan de slachtoffers en verdere escalatie voorkomen.
5. Meer opleiding voor leraren over hoe vooroordelen en discriminatie in het algemeen, en antisemitisme in het bijzonder, te voorkomen en aan te pakken. De nieuwe

³⁷ Zie: <https://www.osce.org/odihr/441146>.

HAATMISDRIJVEN

BELANGRIJKSTE INDICATOREN

Haatmisdrijven

toe aan lokale sensibiliseringsinitiatieven van de instanties die de wet handhaven. In 2020 werd een nieuwe werkgroep op federaal niveau opgericht om de problemen aan te pakken met de systematische aangifte van deze gevallen.⁴⁴

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

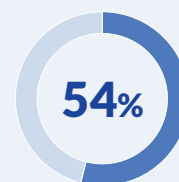
1. **Onderzoek en vervolging:** hoewel de Antwerpse politie over een uitgebreide lijst van indicatoren beschikt om haatmisdrijven te identificeren, wordt antisemitisch misbruik niet specifiek aangepakt. De erkenning van antisemitische motieven door het openbaar ministerie en justitie wordt door velen als zwak beschouwd.⁴⁵
2. **Wetgeving over haatmisdrijven:** de nationale wetgeving verbiedt haatmisdrijven en het ontkennen en verdraaien van de Holocaust. Unia definieert discriminatie aan de hand van 19 verschillende criteria, waaronder godsdienstige overtuiging en Joodse afkomst.
3. **Optekenen van haatmisdrijven:** de opleiding van de politie in haatmisdrijven neemt geleidelijk toe. Er vormt zich immers netwerk van referentieambtenaren en magistraten die gespecialiseerd zijn in discriminerende incidenten en die met deze zaken worden belast. Toch worden veel antisemitische haatmisdrijven nog steeds niet aangegeven of geregistreerd, omdat de manier waarop ze door de politie worden geregistreerd het niet mogelijk maakt makkelijk een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten bevooroordeelde motieven.
4. **Slachtofferhulp:** politieagenten worden verondersteld slachtoffers te informeren over steungroepen (bijv. Unia, antisemitisme.be, Belgische liga tegen antisemitisme), maar die informatie wordt niet altijd verstrekt. De bescherming van slachtoffers en hun families verschilt van geval tot geval.

AANBEVELINGEN

1. De verschillende stakeholders die betrokken zijn bij de registratie van en de reactie op haatmisdrijven bijeenbrengen in een gefaciliteerd proces om de lacunes en de mogelijkheden in kaart te brengen om de samenwerking te versterken, de rapportering te verbeteren, de wet te doen naleven en slachtoffers van antisemitische haatmisdrijven het recht en de steun te bieden die ze nodig hebben, inclusief gespecialiseerde hulp.
2. De technische mogelijkheden van het systeem voor de verzameling van politiegegevens over haatmisdrijven verbeteren, zodat bevooroordeelde motieven en soorten misdrijven met hun specifieke kenmerken worden geregistreerd, en ervoor zorgen dat meervoudige bevooroordeelde motieven kunnen worden geregistreerd als intersectionele haatmisdrijven.
3. Haatmisdrijven en antisemitische indicatoren van vooroordelen tot een onderdeel maken van de verplichte opleiding voor politie, het openbaar ministerie en justitie, met bijscholing voor de referentiepersonen voor elke politiezone. Het opkomende netwerk van referentieambtenaren en -magistraten zou een voorbeeld van beste praktijken voor Europa kunnen worden, mits er voldoende wordt geïnvesteerd en het systeem wordt versterkt.
4. Actie ondernemen om ervoor te zorgen dat racistische en xenofobe motieven door nationale rechtbanken in aanmerking worden genomen als verzwarende omstandigheden, zoals vereist bij het kaderbesluit van 2008, onder meer door wetgevings- en beleidsmaatregelen, en systematische opleiding van het openbaar ministerie en justitie.
5. De capaciteit van Joodse organisaties optrekken om slachtoffers van antisemitische haatmisdrijven bij te staan, door middel van financiering, opleiding en een samenwerkingskader dat fungeert als doorverwijsmechanisme tussen de politie en de dienstverleners.

⁴⁴ Het is niet geweten in hoeverre antisemitisme specifiek ter sprake komt bij de registratie en vervolging van misdrijven

⁴⁵ Zie: <https://www.lesoir.be/413019/article/2021-12-17/lettre-ou-verte-dun-juif-la-justice-de-son-pays>.

Wetgeving over haatspraak		62%
Samenwerking met organisaties uit het maatschappelijk middenveld		38%
Rapportering en toezicht		85%
Rol van de staat bij het aanvechten van antisemitische houdingen in de media		20%

17

3. In samenwerking met Joodse organisaties uit het maatschappelijke middenveld zorgen voor een passende opleiding voor eerstelijns politieagenten, het openbaar ministerie en rechters die betrokken zijn

4. Speciale politieambtenaren aanduiden om de betrekkingen met de Joodse gemeenschappen te onderhouden, om vertrouwen op te bouwen en aangifte aan te moedigen.

In 2004 riep België 27 januari uit tot Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust, en in 2013 erkende de Senaat unaniem de “verantwoordelijkheid van de Belgische Staat” voor de vervolging van de Joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁴⁸ De wetten inzake de ontkenning van de Holocaust zijn streng en er zijn in het hele land gedenktekens. Er werden er verschillende vernield, wat leidde tot het plaatsen van betere verlichting en meer patrouilles. In 1995 richtte de Vlaamse regering het Memoriaal in de Dossinkazerne, het museum en het documentatiecentrum voor de Holocaust en de mensenrechten op.⁴⁹ Zoals eerder opgemerkt, is de manier waarop de Holocaust in de onderwijssystemen wordt behandeld onsamenhangend. Sommige leerlingen van de Franstalige gemeenschap krijgen

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

- 18

Stichting Auschwitz en L'Enfant Caché, krijgen overheidssteun.

2. **Dialoog:** de regering van de Federatie Wallonië-Brussel financierde in 2018 een interreligieuze reis naar Auschwitz met religieuze leiders en jongeren⁵⁴ De staat heeft losse interreligieuze herdenkingen voor de Herdenkingsdag voor de Holocaust mogelijk gemaakt of eraan deelgenomen.
3. **Onderwijs:** hoewel het niet verplicht is, steunt de overheid Holocausteducatie met contactpunten, richtlijnen, pedagogische middelen en subsidies. Schoolreizen naar Holocaustmusea zijn niet ongewoon. Maar de omvang van de Holocausteducatie is niet overal in het land gelijk en de efficiëntie wordt niet geëvalueerd.⁵⁵
4. **Haatmisdrijf:** de overheid veroordeelt het schenden van Holocaustgedenktekens en financiert de renovatie.
5. **Haatspraak:** Holocaustontkenning of -rechtvaardiging is sinds 1995 illegaal. De wetgeving tegen cyberhaat, waaronder het bagatelliseren of ontkennen van de Holocaust, werd in 2013 verstrengd, en incidenten waarbij de Holocaust online wordt ontkend, kunnen leiden tot boetes en gevangenisstraffen.
6. **Media:** de wet tegen Holocaustontkenning is van toepassing op de media en op inhoud op sociale media. De Herdenkingsdag voor de Holocaust krijgt media-aandacht.

AANBEVELINGEN

1. Het standpunt van de ministeries van Onderwijs verduidelijken over het opnemen van herinneringseducatie in de leerplannen en verplichte ruimte vrijmaken voor “traumagevoelige” onderwerpen, waaronder, maar niet beperkt tot, de Holocaust, zodat alle afstuderende studenten op dezelfde manier met deze onderwerpen in aanraking komen.⁵⁶
2. Het werk van het Vlaams Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie (BCH) dat beleidsadvies, ondersteuning bij de ontwikkeling van leerplannen en pedagogisch materiaal voor scholen verstrekt, versterken en nationaal uitbreiden.⁵⁷ Een werkgroep die zich bezighoudt met het bevorderen en verbeteren van de Holocausteducatie in het hele land zou nauw moeten samenwerken met andere leden van

het Comité om herdenkingsthema's gepast met elkaar te verbinden. Er moet nauwer worden samengewerkt met internationale organisaties van deskundigen op het gebied van Holocausteducatie, zoals met diegenen die de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) adviseren.⁵⁸

3. Ervoor zorgen dat alle leraren die nog in opleiding zijn een opleiding over de Holocaust krijgen, met inbegrip van richtlijnen over hoe om te gaan met hedendaagse uitingen van antisemitisme die tijdens de lessen kunnen opduiken. De OSCE-ODIHR lesmiddelen⁵⁹ kunnen worden vertaald en als aanvullend materiaal voor leraren worden aangeboden op websites van het ministerie van Onderwijs.
4. De eerbiediging van de Herdenking van de Holocaust aanmoedigen op gemeentelijk niveau met intercultureel en interreligieus engagement. Dit kan een gelegenheid zijn om de betrekkingen tussen de leiders van de gemeenschappen te koesteren en meer samenwerking te genereren om hedendaagse kwesties in verband met eender welke intolerantie aan te pakken.

⁵⁴ Zie: http://www.clav.be/prod_Auschwitz.html.

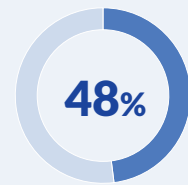
⁵⁵ Zie het hoofdstuk over onderwijs voor meer details.

⁵⁶ In de toekomst zal een verplichte cursus over het nazitijdperk, met informatie over de Holocaust, in het leerplan worden opgenomen.

⁵⁷ Zie: <https://herinneringseducatie.be/>.

⁵⁸ Zie: <https://www.holocaustremembrance.com/world-remembers-holocaust>.

⁵⁹ Meer bepaald de bestrijding van antisemitisme door educatie over de Holocaust en ontkenning, verdraaiing en bagatellisering van de Holocaust. Zie: <https://www.osce.org/odihr/441146>.

Financiering	● ● ● ● ● ● ● ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	61%
Kaders	● ● ● ● ● ● ● ◐ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	56%
Religieuze en culturele geletterdheid	● ● ● ● ● ● ◐ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	49%
Vertegenwoordiging	● ● ● ◐ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	27%

20

AANBEVELINGEN

1. Regeringsvertegenwoordigers benoemen die meer systemische interculturele en interconfessionele dialoogprocessen kunnen genereren en ondersteunen.
2. Permanente inter- of multiconfessionele structuren oprichten voor dialoog en overleg over beleidsontwikkelingen op een groot aantal punten.
3. Een effectbeoordelingsonderzoek financieren dat kan leiden tot efficiëntere strategieën om wederzijds begrip en sociale cohesie te bevorderen.
4. Ervoor zorgen dat vaardigheden inzake opgenomen in de opleiding van religieuze leiders en opvoeders, leiders en leerkrachten van vrije scholen, en gezondheidswerkers en maatschappelijk werkers.
5. Religieuze en culturele geletterdheid als kenniscompetentie opnemen in de leerplannen van scholen en onderwijsmiddelen verstrekken om leerkrachten te ondersteunen.
6. In het kader van het gewestelijk en lokaal beleid meer duurzame financiering verstrekken voor projecten op het gebied van interculturele en interreligieuze dialoog en samenwerking, in samenwerking met organisaties uit het maatschappelijk middenveld.

Media

OVERZICHT

Het Belgische medialandschap weerspiegelt de ingewikkelde politieke structuur van het land. Er bestaat niet één nationale mediamarkt, maar verschillende, elk met hun eigen merken en kenmerken. Zowel openbare als privéoperators krijgen overheidssubsidies, ook Joodse kanalen. Er lijken geen incentives van de overheid te bestaan om een diversiteits- of integratiebeleid in de mediagroepen op poten te zetten, met uitzondering van algemene kaders voor non-discriminatie en ook tegen haatspraak. Er wordt weinig gedaan om het publiek meer te sensibiliseren over hedendaagse Joodse kwesties, aangezien de berichtgeving over

het Joodse leven beperkt is en vaak de nadruk legt op negatieve gebeurtenissen, stereotypen en te simplistische voorstellingen.

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

1. **Financiering:** de regering geeft financiële steun aan het Centre Communautaire Laïc Juif David Susskind (CCLJ) voor hun personeel en aan het Institut de la Mémoire Audiovisuelle Juive (IMAJ) voor de productie van tijdschriften en podcasts, maar Radio Judaica krijgt geen overheidssteun.
2. **Herdenking van de Holocaust:** de Belgische media brengt verslag uit over de Internationale

Herdenkingsdag voor de Holocaust met speciale reportages en heruitzendingen van internationale herdenkingsevenementen, bijgewoond door de koninklijke familie en/of leden van de regering.

3. **Wetgeving:** de Belgische grondwet staat borg voor de persvrijheid. België heeft één van de strengste wetten ter wereld op het gebied van persvrijheid.
4. **Media/verantwoordelijkheid van publieke figuren:** Unia meldt dat er in 2020 12 incidenten van antisemitisme in de pers en audiovisuele media zijn verschenen.
5. **Monitoring:** de Franstalige CSA⁶³ en de Vlaamse VRM⁶⁴ houden toezicht op de audiovisuele mediadiensten. Zij zien toe op de naleving van de decreten die inhoud op televisie en radio verbieden die mensen discrimineert op grond van hun etnische afkomst of godsdienst.
6. **Promoten van geloof en diversiteit:** de vertegenwoordiging van de Belgische Joden in de algemene media is beperkt. Onafhankelijke Joodse mediakanalen vullen de leegte, maar bereiken het grote publiek niet. Openbare mediakanalen overleggen met vertegenwoordigers van de gemeenschap en zenden religieuze diensten uit.
7. **Opleiding:** geschiedenislessen over Israël, Palestina en het conflict in het Midden-Oosten zijn niet ongewoon voor studenten journalistiek aan de universiteiten. Onderwerpen die te maken hebben met het jodendom of antisemitisme kunnen worden opgenomen in de leerplannen voor journalistiek, maar dit hangt af van de inspanningen van de docent en/of de studenten.

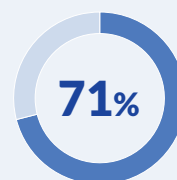
AANBEVELINGEN

1. Programma's voor journalistiek en mediastudies en mediakanalen moeten worden aangemoedigd om hun eigen diversiteit te vergroten en diversiteitskwesties en cultureel bewustzijn in hun programmering op te nemen. Daarbij moeten ze een stap verdergaan dan beperkte en stereotiepe beelden, en Joden opnemen in hun opvatting van de Belgische diversiteit.
2. Bestaande incentives en ondersteuningsmechanismen, zoals het Diversiteitslabel, en subsidie- en awardprogramma's van de gewesten zouden gerichte financieringsmogelijkheden voor nieuwe initiatieven in de media kunnen opnemen. Dergelijke incentives moeten ook uitdrukkelijk de integratie van Joden en/of de bestrijding van antisemitisme als onderdeel van hun doelstellingen vermelden.
3. Meer onderzoek financieren naar de rol van de media bij de instandhouding en de bestrijding van antisemitische vooroordelen.
4. Mediakanalen betrekken bij de ontwikkeling van media- en informatievaardigheden in het onderwijssysteem om de jongere generaties enthousiaster te maken als publiek en als toekomstige professionals. Intergenerationele uitwisseling zou de inspanningen kunnen vereenvoudigen met een nieuwe transversale aanpak waarbij scholen, opleidingsinstituten voor journalistiek en mediakanalen worden betrokken.

⁶³ Zie: <https://www.csa.be/>.

⁶⁴ Zie: <https://www.vlaamseregulatormedia.be/en>

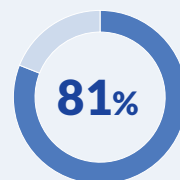

Gelijke behandeling ●●●●●●●●●● 92%

Vrijheid van gedachten of geweten ●●●●●●●●●● 83%

Vrijheid van belijdenis ●●●●●●●●●● 48%

23

BELANGRIJKSTE INDICATOREN

Samenwerking	● ● ● ● ● ● ● ● ● ●	75%
Financiering	● ● ● ● ● ● ● ● ● ●	80%
Maatregelen	● ● ● ● ● ● ● ● ● ●	83%
Preventieve maatregelen	● ● ● ● ● ● ● ● ● ●	96%

OVERZICHT

De laatste twee decennia zijn de antisemitische houdingen en incidenten in vele Europese landen fors gestegen. België was niet immuun voor deze tendens en heeft niet snel en kordaat gereageerd op de dreigingen. De terreuraanslag op het Joods Museum in 2014, gevolgd door andere antisemitische en terroristische aanslagen in België en andere Europese landen, heeft de nationale autoriteiten ertoe aangezet om antisemitisme meer te erkennen als een maatschappelijke probleem dat onlosmakelijk verbonden is met extremistische radicalisering. Veiligheid was het eerste belangrijke beleidsterrein dat met het oog op dergelijk geweld werd aangepakt. Veiligheid overlapt niet alleen met het beleid inzake terrorismebestrijding, maar ook met haatmisdrijven en haatspraak. Daarom is een samenwerking tussen militairen, politie en vrijwilligers uit de gemeenschap een must. In de focusgroepen die voor dit verslag werden georganiseerd, spraken de deelnemers hun bezorgdheid uit over een afgekalfd politiek engagement voor terrorismebestrijding nu er recent geen voltooide aanslagen waren. Ze benadrukten ook dat twee jaar van Covid-19-maatregelen wellicht een vals gevoel van veiligheid hebben gecreëerd.

- 1. Samenwerking:** de regering werkt samen met het Comité de Coordination des Organisations Juives de Belgique (CCOJB) en het BESC voor Joodse veiligheidskwesaties. De Antwerpse politie werkt goed samen met de lokale Joodse gemeenschap. In heel België houdt de politie de veiligheidsrisico's goed in de gaten op Joodse plaatsen wanneer dat nodig is.

2. **Financiering:** de staat maakte na de aanslag van 2014 extra geld vrij voor de beveiliging van de Joodse gemeenschap. Het geld ging naar beveiligingsapparatuur en -infrastructuur; de lonen van het privé beveiligingspersoneel ter plaatse werden niet gedekt. Als deel van de antiterrorismestrategieën stond de staat tot september 2021 in voor de militaire bescherming van burgerlijke ruimten, waaronder Joodse ontmoetingsplaatsen. Sindsdien heeft de regering de militaire bescherming vervangen door politiebescherming, zij het niet in dezelfde mate.⁷⁰

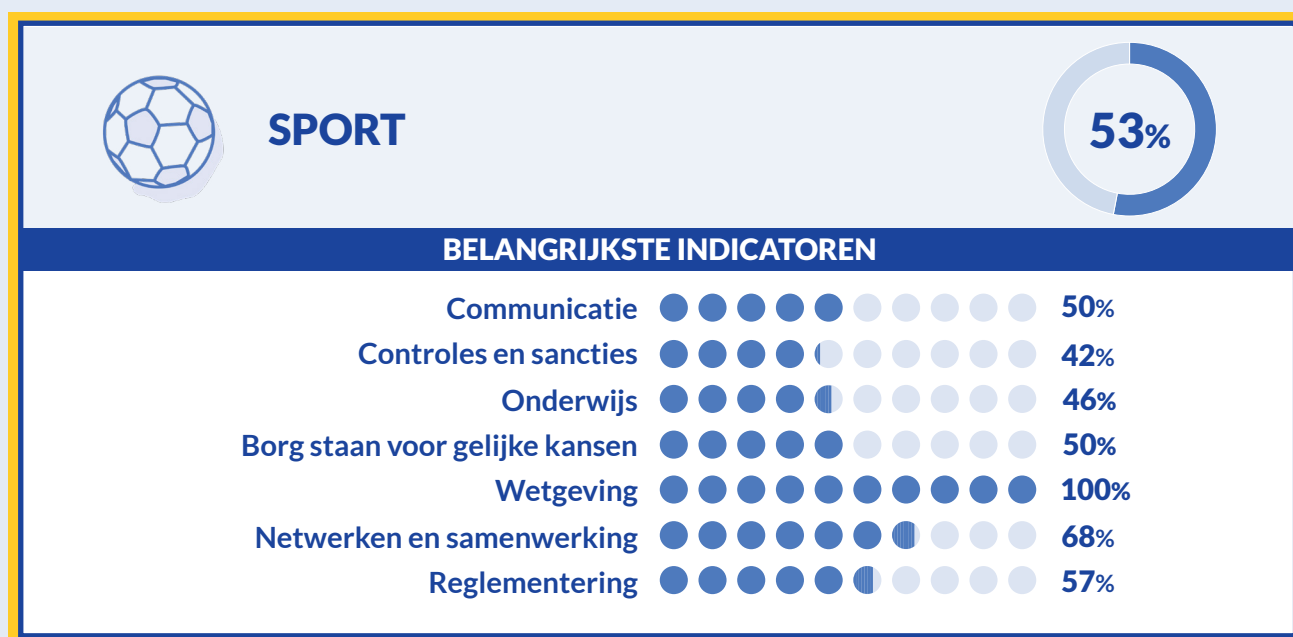
3. Maatregelen: België tilde de veiligheidsmaatregelen naar een hoger niveau na een antisemitische terreuraanslag in 2014. Een resolutie van de Senaat om antisemitisme te bestrijden in 2018 werd in 2019 gevolgd door de reactivering van de oorspronkelijk in 2004 opgerichte Waakzaamheidscel antisemitisme. Deze cel kende een trage start in het kader van de huidige pandemie.

4. Preventieve maatregelen: de beveiliging rond Joodse gebouwen wordt verhoogd tijdens specifieke Joodse feestdagen of bij politieke spanningen in het Midden-Oosten. De belangrijkste Joodse veiligheidsorganisatie, het Bureau Exécutif de Surveillance Communautaire (BESC), werkt goed samen met de politie. Bovendien stelt het Memoriaal in de Dossinkazerne voor om samen met de politie opleidingen te organiseren om antisemitisme aan te pakken.

⁷⁰ De situatie wordt momenteel door de Joodse gemeenschap in samenwerking met de regering in het oog gehouden om te bepalen of de politiebescherming toereikend is. Het land staat op het moment van schrijven van dit rapport immers op dreigingsniveau 3.

AANBEVELINGEN

1. De inter- en intra-overheidssamenwerking versterken op overlappende beleidsterreinen (d.w.z. terrorismebestrijding, preventie van radicalisering, haatmisdrijven, haatspraak, antisemitisme, integratie, onderwijs, enz.). Regelmatiger uitwisselingen met de Joodse gemeenschappen bevorderen, waarbij een meer holistische aanpak van de preventie van veiligheidsdreigingen wordt gevolgd en de continuïteit en de meerwaarde van de “Waakzaamheidscel antisemitisme” worden gegarandeerd.
2. Meer middelen uittrekken voor Joods veiligheidspersoneel om de financiële druk op Joodse culturele instellingen te verlichten, zodat zij meer kunnen investeren in proactieve benaderingen die de individuele veerkracht, maar ook die van de gemeenschap en maatschappij opbouwen, wat leidt tot een betere sociale cohesie.

Sport

OVERZICHT

In 1978 werd het sportbeleid van een federale in een gewestelijke bevoegdheid omgevormd. Deze sterk gedecentraliseerde aanpak leidde bij de meeste sportfederaties tot een splitsing als zij nog overheidssubsidies wilden blijven ontvangen. In 2018 was meer dan één op de vijf mensen lid van een sportclub, wat neerkomt op een totaal van 2.137.521 Belgen.⁷¹ Het onderzoek voor dit rapport is toegespitst op voetbal, de populairste sport van het land. Uit getuigenissen blijkt dat er zich nog steeds antisemitische incidenten voordoen wanneer amateurclubs tegen elkaar spelen. Zo is de club Maccabi Brussels, die is opgericht door overlevenden

van de Holocaust, lange tijd het doelwit geweest van anti-Joodse haat van spelers en toeschouwers van de tegenpartij. Veel antisemitische incidenten worden niet gemeld, misschien omdat men de meldingsmechanismen niet kent en bang is voor repercussies of om uit de club te worden gezet.⁷² In het profvoetbal lanceerde de Koninklijke Voetbalbond verschillende initiatieven om de sociale ontwikkeling en integratie te ondersteunen. De zwakke handhaving blijft echter een hinderpaal in de vooruitgang.

⁷¹ Zie: <https://www.vrt.be/vrtnws/fr/2019/10/04/plus-de-20-des-belges-etaient-affilies-a-un-club-de-sport-lan-d/>.

⁷² Scheerder, Huyge and Corthouts, Recherche a méthodes mixtes sur la discrimination dans le football des jeunes en Belgique, Groupe de recherche politique du Sport & Mouvement KU Leuven, 2021, <https://lirias.kuleuven.be/3422838?limo=0>.

BEOORDELING VAN DE BELANGRIJKSTE INDICATOREN

1. **Communicatie:** de voetbalbond zette verschillende mediacampagnes op tegen discriminatie, maar deze beoogden geen Joden of antisemitisme.
2. **Controles en sancties:** de meldingsmechanismen in het voetbal werden onlangs vereenvoudigd, maar de sancties voor de ploegen blijven zwak. Het nieuwe handhavingsorgaan van de voetbalbond is bedoeld om disciplinaire maatregelen te nemen, los van eventuele strafrechtelijke of civielrechtelijke maatregelen.
3. **Onderwijs:** de voetbalbond heeft zijn inspanningen opgevoerd om opleiding te geven over discriminatie en er wordt samengewerkt via verenigingen zoals Play4Peace.
4. **Borg staan voor gelijke kansen:** de voetbalbond heeft een nieuwe «inclusiemanager» en een «diversiteitsraad» aangesteld om beslissingen over inclusie en discriminatie te onderbouwen.
5. **Wetgeving:** discriminerend gedrag, waaronder antisemitisme, is illegaal in het voetbal
6. **Netwerken en samenwerking:** de voetbalbond voert besprekingen met Europese partners en lokale en internationale Joodse organisaties.
7. **Reglementering:** de Belgische voetbalbond volgt het nultolerantiebeleid van de FIFA Regulation⁷³ inzake discriminatie, maar de verantwoordelijkheid voor de aanpak van aanstootgevend gedrag wordt vooral overgelaten aan de individuele clubs. Unia behandelt ook klachten.

AANBEVELINGEN

1. De overheidsinvesteringen in sport optrekken met een gecoördineerd actieplan op lange termijn tegen racisme, antisemitisme, homofobie, validisme en alle vormen van intolerantie.
2. Antisemitisme en Joodse organisaties uit het maatschappelijke middenveld opnemen in bredere antidiscriminatie- en diversiteitscampagnes, en in interne opleiding en aanwervingsstrategieën.
3. De samenwerking versterken op het gebied van antidiscriminatie- en diversiteitcampagnes tussen nationale federaties en amateurclubs, stadions en verenigingen die buitenschoolse sporten op scholen aanbieden.
4. Alle sportfederaties aanmoedigen om leiderschap aan de dag te leggen door een meldingsmechanisme voor slachtoffers van discriminatie of intimidatie, parallel met de ontwikkeling van inclusieve diversiteitspraktijken.
5. Strenger optreden tegen haatspraak door hogere boetes voor clubs en strengere straffen voor overtreedende fans.
6. Onderzoek en evaluaties financieren om de gewenste impact en de voortdurende verbetering te ondersteunen van de rol van sport in de versterking van de sociale cohesie en de bestrijding van discriminatie van welke aard ook.

⁷³ Zie: <https://www.fifa.com/about-fifa/organisation/news/infantino-fifa-embraces-its-responsibility-to-lead-the-fight-against-discriminat>.

IMPLICATIES VOOR DE TOEKOMST

Joodse gemeenschappen hebben een lange geschiedenis in België, hoewel velen misschien niet weten in welke mate ze het land mee vorm hebben gegeven en dat nog steeds doen. Het is belangrijk het verleden te erkennen en de slachtoffers van de Holocaust te herdenken, maar het is ook belangrijk de huidige uitdagingen waarmee de Joden in België worden geconfronteerd, onder ogen te zien. Volgens een enquête uit 2018 geeft de meerderheid van de Joodse bevolking in België aan zich zorgen te maken over hun veiligheid en de veiligheid van hun dierbaren.⁷⁴ Tegelijkertijd gaven de stakeholders die voor dit rapport werden geïnterviewd een score van 84 op 100 op het gebied van veiligheid. Dit betekent dat ondanks het vertrouwen in de overheid om hen te beschermen, veel mensen zich toch niet veilig voelen. Sommigen die voor dit onderzoek werden geïnterviewd, stelden de vraag of de Joodse gemeenschappen wel meer zichtbaarheid willen. Er bestaat een spanning tussen de wens om de cultuur met vreugde te delen, en de wens om beschermd te zijn tegen mogelijk kwaad. Onzichtbaar blijven draagt echter niet bij tot het creëren van de positieve en hedendaagse verhalen die nodig zijn om de anti-Joodse vooroordelen, vooringenomenheid en haat te overwinnen.

Zoals dit Nationale Rapport van NOA duidelijk maakt, kan en moet de Belgische regering nog veel doen om het antisemitisme te bestrijden dat de Belgische Joden ervaren. Volgens deskundigen en regeringsvertegenwoordigers die voor dit onderzoek werden geïnterviewd, is er vaak weerstand bij de beleidsmakers om specifieke maatregelen inzake antisemitisme door te voeren of om de toezeggingen op nationaal of EU-niveau na te komen. Het is veelzeggend dat, ondanks dat de Belgische Senaat in zijn resolutie van 2018 in essentie een eerste nationaal actieplan tegen antisemitisme uitstippelde en opriep tot een nationale coördinator ter zake, er nog steeds geen concreet plan bestaat om deze functie te creëren.

Nu België zijn nationaal actieplan tegen racisme (NAPAR) ontwikkelt, is het een must dat de bestrijding van antisemitisme niet slechts één impliciet aspect uitmaakt van deze antidiscriminatie-inspanningen. De bestrijding van antisemitisme en het bevorderen van het Joodse leven moeten eerder specifiek worden aangepakt en gecoördineerd

op federaal niveau, samen met de parallelle en geïntegreerde inspanningen om alle vormen van racisme en discriminatie aan te pakken. Gezien de multilaterale en gedecentraliseerde structuur van de Belgische regering zal vooruitgang immers efficiënter, systematischer en duurzamer zijn als er lessen en inzichten kunnen worden uitgewisseld over de beleidsterreinen en bestuursorganen heen. Een nationale coördinator kan samenwerken met andere gespecialiseerde coördinatoren en het engagement van de gemeenschap faciliteren, alsook beleidsontwikkelingen ondersteunen in een transversale hoedanigheid. Zo kan doeltreffend een holistisch nationaal actieplan tegen antisemitisme worden opgezet, dat parallel aan of binnen een breder opgezet NAPAR kan bestaan.

Zoals uit dit rapport blijkt, zijn er voor de Belgische autoriteiten veel mogelijkheden om de implementatie van basismaatregelen te verbeteren om antisemitisme te voorkomen en te bestrijden. In het afgelopen decennium is er aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van veiligheid, haatmisdrijven en haatspraak. Dit wordt deels toegeschreven aan de onmiskenbare escalatie van antisemitisme en andere vormen van haat en deels aan de bestaande bevoegdheden van de Europese Unie, die België en andere lidstaten heeft verplicht en gesteund om monitoring- en responsystemen te ontwikkelen. Helaas zijn de beleidsterreinen die het meeste potentieel hebben om de escalatie van haat te voorkomen, de terreinen waarop de EU het minste gezag heeft om verandering te eisen: onderwijs, cultuur, dialoog, media, sport en godsdienstvrijheid. Daarom is het nog belangrijker dat de lidstaten zich op nationaal niveau engageren en hun verbintenissen nakomen.

Naast de gerichte aanbevelingen voor elk van de tien beleidsterreinen die in dit rapport worden onderzocht, zijn sommige voorgestelde maatregelen transversaal op al deze beleidsterreinen van toepassing. Dit geldt voor het jeugdbeleid en het antidiscriminatiebeleid, die beide onlosmakelijk verbonden zijn met het onderwijs. Deze terreinen moeten verder worden onderzocht en moeten eventueel worden opgenomen in bijgewerkte versies van dit rapport. Ervoor zorgen dat de Joodse tradities, geschiedenis en het probleem van antisemitisme op scholen consequent in alle gewesten aan bod komen, op een manier die

⁷⁴ Fundamental Rights Agency, Experiences and Perceptions of Antisemitism Second Survey, 2019, p. 34.

aangepast is aan ieders leeftijd, vormt immers een belangrijk aspect om het Joodse leven te bevorderen in een veilig en inclusief België. Er moet ook worden erkend dat het huidige onderzoek naar antisemitisme en strategieën om het aan te pakken pover is. De Belgische regering(en) zou(den) moeten financieren en samenwerken met universiteiten en organisaties uit het maatschappelijke middenveld om bewijsmateriaal te verzamelen dat een betere basis kan vormen voor beleid en praktijk die gelijkheid, inclusie, mensenrechten, democratie en sociale cohesie ondersteunen.

Antisemitisme is een structurele pijler van racisme, en racisme zal niet worden uitgeroeid zonder antisemitisme in het proces te overwinnen.⁷⁵ Dit is enkel mogelijk door de aard en de verschijningsvormen van antisemitisme in al hun specificiteit te erkennen en te begrijpen. Door de bestaande lacunes en mogelijkheden in het huidige nationale beleid te erkennen en een gezamenlijke, gecoördineerde inspanning te leveren om antisemitisme te voorkomen, aan te pakken en uit te roeien, kunnen we ons een duidelijkere weg banen naar een meer inclusief en democratisch Europa.

---

⁷⁵ Bij de ontmanteling van racisme moeten ook andere intersectionele kwesties worden aangepakt; geslacht, seksuele geaardheid, leeftijd en handicap zijn allemaal dimensies van identiteit die de cumulatieve ervaringen van mensen met discriminatie en vijandigheid nog verergeren.

BIJLAGE - STAKEHOLDERS DIE VOOR DIT RAPPORT WERDEN BEVRAAGD

Met dank aan de talrijke personen en instellingen die bijgedragen hebben aan dit onderzoek¹

NAAM	FUNCTIE
Hassan Ahmaidouch	Ministry of Education Wallonia-Brussels
Samia Ahrouch	Mouvement Réformateur
Daniel Banet	Maccabi Football Club
Tomas Baum*	Kazerne Dossin Memorial, Museum, and Documentation Centre on Holocaust and Human Rights
Armand Benizri	Inspector of Jewish Religious Education
Yohan Benizri*	Le Comité de Coordination des Organisations Juives de Belgique (CCOJB)
Lieven Boeve	Flemish Catholic Schools Network
Steven Brummel**	International Jewish Community Center
Camille Chiavetta**	Interfederal Centre for Equal Opportunities (UNIA)
Tine Claus	SPF Justice
Frédéric Crahay	Foundation Auschwitz
Barbara Cuglietta*	The Jewish Museum
Paul Dahan	Musée d'art juif marocain de Bruxelles
Robert Davits **	Antwerp Police
Bianca Debaets	Former Brussels State Secretary, current member of Brussels Parliament
Jan Deboutte **	Former IHRA Delegate for Belgium, Ministry of Foreign Affairs
Sabri Debrinöz	M&DIA
Serge Delander	Maccabi Football Club
Jean Jacques Deleu*	BX1
Dorian De Meeus	La Libre Belgique
Etienne Denoel	Agir Pour l'Enseignement
David Dessin**	Flemish Ministry of Education
Isaac De Vos	Federal Police
Alain De Vos**	Federal Police
Sabiha El Youssfi	History teacher
Vincent Engel*	Université Catholique de Louvain
Pascale Falek**	European Commission, formerly of the Jewish Museum
Martin Fortez	Interfederal Centre for Equal Opportunities (UNIA)
Hicham Abdel Gawad	Université Catholique de Louvain
Beatrice Godlewicz*	Institut de la Mémoire Audiovisuelle Juive
Sabina Gonzalez	Chapel of Europe
Sacha Guttman**	Union des Etudiants Juifs de Belgique
Lahcen Hammouch	Almouwatin
Alexander Hoefmans	Ministry of Justice

¹ Niet vermeld op deze lijst: een Belgisch politicus en twee vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap die verkozen om anoniem te blijven.

Mihal Horemans**	Antwerp Police
Manon Huynen	Public Prosecutor's office
Nadine Iarchy*	Forum der Joodse Organisaties
Sarah Jonet	Office of the Secretary of State for Equal Opportunities
Hoji Khosrovi	Maccabi Football Club
Julien Klener	Former head of the Consistoire
Hans Knoop	Forum der Joodse Organisaties
Joël Kotek	Université Libre de Bruxelles
Luc Kreisman	Maison de la Culture Juive
Yael Landman* **	Bureau Exécutif de Surveillance Communautaire (BESC)
Stéphanie Laurent	History teacher
Véronique Lederman	Jewish Social Services
Marc Loewenstein	Antisemitisme.be
Justine Loosveldt	Voetbal Vlaanderen
Carlo Luyckx	Buddhist community
Alain Luypaert**	Federal Police
Jan Maes	Teacher and volunteer Kazerne Dossin
Odile Margaux**	Ligue Belge contre l'Antisemitisme
Etienne Michel	SEGECE - Francophone Catholic Schools Network
Yves Monin**	Democratie ou Barbarie
Rabbi Marc Neiger	Beth Hillel Synagogue
Joana Peczenik**	Union d'Etudiants Juifs de Belgique
Anne de Potter	Beth Hillel Community
Marie-Cécile Royen	Le Vif/Express
Andres Saavedra Ulloa**	Ministry of Education Wallonie-Bruxelles
Caroline Sagesser	Centre de recherche et d'information socio-politiques
Hedeli Sassi	Royal Belgian Football Association
Olivier Slosse	Brussels Police
Victor Sorensson	European Association for the Preservation of Jewish Heritage
Regina Suchowolski-Sluszny**	Forum der Joodse Organisaties
Simone Susskind*	Former Belgian Senator, currently Actions in the Mediterranean
Rabbi Avi Tawil*	European Jewish Community Center
Nehama Uzan	European Jewish Community Center
Jan Van Laer**	Interfederal Centre for Equal Opportunities (UNIA)
Rozemarijn Vanwijnsberghe	Jesuit community
Mary Wigny	Face2Faith

*Leden van de Adviesraad

**Deelnemers van de Stakeholder Workshop

NOA – Networks Overcoming Antisemitism
www.noa-project.eu

CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe
www.ceji.org

